

Živalske fibule zgodnjelatenske sheme: novoodkriti primerki iz delavnic svetolucijske skupine

Animal fibulae of Early La Tène construction: new finds from the Sveta Lucija workshops

Tina NANUT

Izvleček

Nove primerke živalskih fibul zgodnjelatenske sheme, ki so v prispevku podrobneje obravnavani, je glede na obliko osnovne sheme in značilen okras mogoče opredeliti kot samostojno vrsto. Ta je v okviru latenskih živalskih fibul iz Posočja ena izmed zgodnejših, datirana je v zadnjo stopnjo svetolucijske kulture (Sv. Lucija IIc). Po vzoru sočasnih južnoalpskih fibul zgodnjelatenske sheme z visokim lokom so jo razvile delavnice svetolucijske skupine, ki so prevzeto obliko obogatile z okrasom, značilnim za lokalne delavnice mlajšega halštatskega obdobja.

Ključne besede: severozahodna Slovenija; mlajše halštatsko obdobje; svetolucijska skupina; zgodnjelatenski vplivi; kulturni stiki; lokalne delavnice; živalske fibule zgodnjelatenske sheme; okras vrezov in krožcev s piko

Abstract

The recently discovered animal fibulae of Early La Tène construction can be identified as an independent type with a specific basic construction and distinctive decoration. It is one of the earliest types of La Tène animal fibulae from Posočje, dating to the final phase of the Sveta Lucija group (Sv. Lucija IIc). It was developed in the local workshops and modelled on the fibulae of Early La Tène construction from the southern Alpine area, but bearing additional decoration typical of the local Late Hallstatt workshops.

Keywords: north-western Slovenia; Late Hallstatt period; Sveta Lucija cultural group; Early La Tène influences; cultural contacts; local workshops; animal fibulae of Early La Tène construction; decoration with incisions and impressed ring-and-dots

Živalske fibule latenske sheme iz Posočja so bile večkrat obravnavane.¹ Prepoznane so kot ena izmed oblik nakitnih predmetov, ki je izraz ustvarjanja posoških delavnic (*sl. 1*). V grobovih svetolucijske skupine se pojavijo ob koncu njenega obstoja (stopnja Sv. Lucija IIc2), kamor sodi primerek z grobišča na Koritnici, njihovem razvoju v mlajši železni dobi pa je mogoče slediti na grobiščih na

Idriji pri Bači in Mostu na Soči (Repelc).² Sodijo torej med tiste predmete, ki v Posočju nakazujejo kontinuiteto kulturnega razvoja iz starejše v mlajšo železno dobo, saj se kot del noše v nekoliko spremenjeni obliki, a z izrazito lokalnimi halštatskimi prvini, obdržijo še v mlajšeželeznodobni idrijski skupini.³

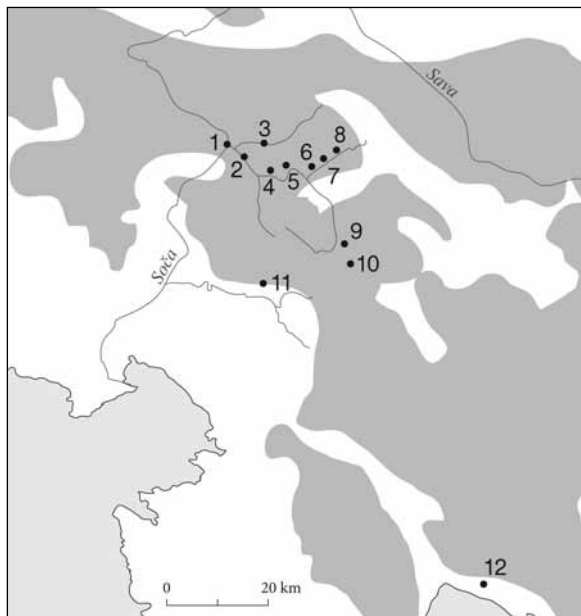
V prispevku so ovrednoteni novi primerki živalskih fibul zgodnjelatenske sheme, ki so bili

¹ Guštin 1987, 49, sl. 10; Guštin 1991, 36; Cunja, Mlinar (ur.) 2010, 44–45, sl. 27; Mlinar 2020, 72, sl. 48b,c.

² Guštin 1991, 36; Mlinar 2020, 72, t. 43: 5–8.

³ Prim. Guštin 1991, 35, 93.

nestrokovno pridobljeni z uporabo detektorja kovin. Posamično izhajajo iz znanih, vendar še neraziskanih najdišč. Ena fibula izvira iz Posočja, z območja vzpetine Gastabil pri Dolenjih Ravnah na Cerkljanskem (sl. 1: 6; 2: 2). S tega novoodkritega najdišča so poleg tu predstavljene živalske fibule znane še starejšeželeznodobne in rimskodobne kovinske najdbe, vendar so najdiščni konteksti nejasni, zato ostaja interpretacija najdišča brez

Sl. 1: Razprostranjenost posoških živalskih fibul zgodnjelatske sheme (dopolnjeno po Cunja, Mlinar (ur.) 2010, sl. 27).

Fig. 1: Distribution of the different animal fibulae of Early La Tène construction from Posočje (supplemented after Cunja, Mlinar (eds.) 2010, Fig. 27).

- 1 Most na Soči – (Mlinar 2020, t. / Pl. 43: 5–8).
- 2 Idrija pri Bači – (Guštin 1991, t. / Pl. 6: 11; 9: 11; 13: 3; 24: 7).
- 3 Koritnica – (Kos 1973, t. / Pl. 5: 2; Guštin 1991, 23, sl. / Fig. 14: 2); (sl. / Fig. 7: 2).
- 4 Ajdovski britof (Daber) – (Mlinar et al. 2018, 37, kat. št. / Cat. No. 24; Mlinar 2020, sl. / Fig. 48: b).
- 5 Grad (Reka) – (Istenič 2014, sl. / Fig. 17 [NMS, inv. št. P 29096 / kept in the NMS, Inv. No. P 29096]).
- 6 Gastabil (Dolenje Ravne) – (sl. / Fig. 2: 2).
- 7 Gradišče (Cerkno) – (Istenič 2015, t. / Pl. 1: 6)
- 8 Bukovče (Poče) – (neobjavljeno / unpublished [NMS, inv. št. P 29658 / kept in the NMS, Inv. No. P 29658]).
- 9 Žirk (Žiri) – (Mlinar 2020, sl. / Fig. 48: c) – (sl. / Figs. 2: 1; 3).
- 10 Velike bukve (Gorenji Logatec) – (sl. / Fig. 2: 3)
- 11 Kovačevše (Lokavec) – (Cunja, Mlinar (ur. / eds.) 2010, kat. št. / Cat. No. 95).
- 12 Grobnik [Hrvaška / Croatia] – (Guštin 1987, sl. / Fig. 5: 4; Blečić 2004, t. / Pl. 6: 1.3.2.; sl. / Fig. 13: b).

dodatnih raziskav odprta.⁴ Preostala dva primerka izhajata z utrjenih železnodobnih gradišč, z Žirka pri Žireh v zgornji Poljanski dolini (sl. 1: 9; 2: 1) in z Velikih bukev nad Logatcem (sl. 1: 10; 2: 3). Obe gradišči imata izrazito strateško lego ob prehodih proti dolini Idrijce. Gradišče Velike bukve je bilo poseljeno do prihoda Rimljanov, Žirk pa še v rimskem času.⁵ Z Žirka izvirajo tudi druge železnodobne kovinske najdbe, ki kažejo podobnosti s svetolucijsko skupino, kar nakazuje morebitno pripadnost najdišča posoški železnodobni skupnosti.⁶

Živalske fibule z Gastabila, Žirka in Velikih bukev družijo izrazite oblikovne in okrasne podobnosti (sl. 2). Njihovo osnovno shemo označuje visok lok s presekom trikotne oblike. Nazaj uvita noga ima kratko ležišče za iglo. Zaključuje se v obliki stilizirane živalske glavice kroglaste oblike, ki se prek stožčaste razširitve (gobca) spaja z lokom. Vtis stilizirane živalske podobe je dosežen z okrasom krožcev s piko. Pri primerkih z Gastabila in Žirka sta po dva vtisnjena ob strani, eden pa na vrhu kroglaste odebelitve (živalske glave) (sl. 2: 1,2). Na ta način je živalska podoba prepoznavna tako iz profila kot tudi *en face*, torej s prednje strani. Lok je prav tako bogato okrašen. Okras je na primerkih z Gastabila in Žirka izveden v kombinaciji skupine vrezov v obliki črke V in punciranih krožcev s piko (sl. 2: 1,2; 3). Podoben je tudi okras na loku živalske fibule z Velikih bukev, le da so krožci s piko kombinirani s snopi vzporednih vrezov (sl. 2: 3). Z vrezi in krožci s piko je običajno okrašena tudi zunanja stran ležišča za iglo. Glava loka se zaključuje s polkrožno odebelitvijo, na vsaki strani obdana z drobnim svitkom, in prehaja v peresovino s štirimi navoji. Gre za ulite enodelne fibule, le pri primerku z Gastabila je konstrukcija dvodelna. Peresovina z iglo je bila v tem primeru izdelana posebej in vstavljena v odprtino na glavi loka.

Tipološke značilnosti obravnavanih primerkov izkazujejo nekatere oblikovne, zlasti pa okrasne prvine, ki jih jasno ločujejo od preostalih posoških živalskih fibul latske sheme. Slednje so bile sicer izoblikovane v več vrstah oz. različicah, ki še niso bile detajlno tipološko razčlenjene. Kot splošni oblikovni značilnosti živalskih fibul iz Posočja se nakazujeta visok lok in razmeroma kratko ležišče

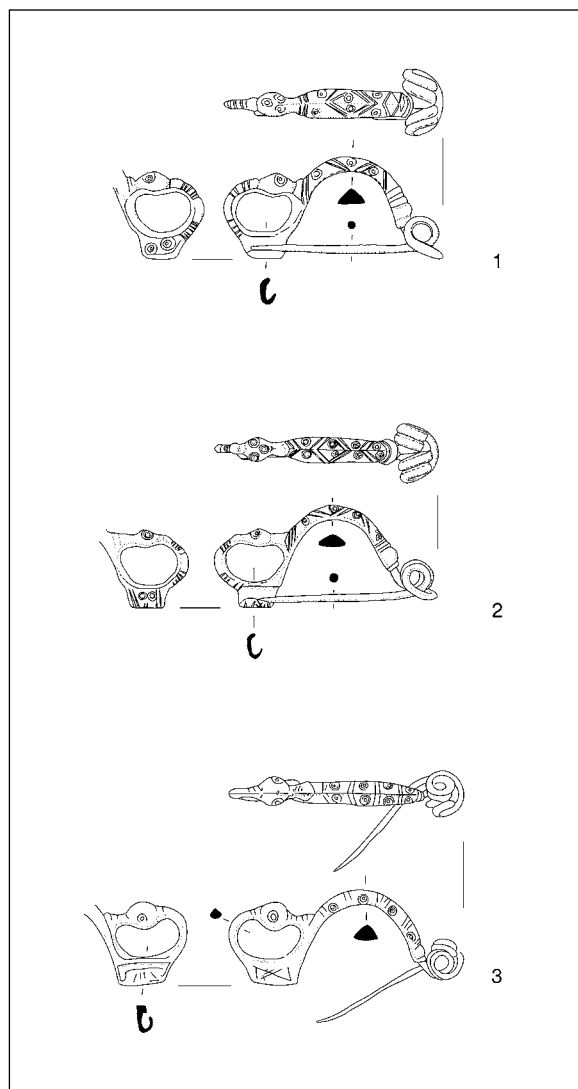
⁴ Nanut 2018.

⁵ Frelj 1988, 12, 13; Šinkovec 2020, 82, op. 29; Mlinar 2018, 57.

⁶ Mlinar 2018, 57; Mlinar 2020, sl. 48c.

za iglo, ki je praviloma okrašeno s punciranimi krožci ali vrezi. Izdelane so bile s pomočjo eno- ali dvodelne konstrukcije s peresovino s štirimi ali šestimi navoji.⁷ Glavne razlike, ki jih lahko opazujemo pri posameznih vrstah živalskih fibul, pa so v izoblikovanosti živalske glavice ter okrasnih prvinah. Zlasti slednje so posebnost tu obravnavanih primerkov. Odebelitve z dvema svitkoma na glavi loka ter kombiniranega okrasa vrezov in punciranih krožcev namreč pri preostalih živalskih fibulah ne zasledimo, čeprav imajo tudi te bogat okras. Pri večini izmed njih je ta izveden z vrezi,⁸ lok je lahko narebren ali nažlebljen,⁹ pri poznih variantah pa vreze ali puncirane krožce spremljajo še nanizane jantarne jagode.¹⁰ Le izjemoma zasledimo tudi okras punciranih krožcev na živalski glavi, s katerimi so precizno nakazane obrazne poteze na obravnavanih primerkih.¹¹ Posebnost teh je tudi kroglasto oblikovana živalska glavica, saj je pri večini ostalih izvedena bolj plastično, v podobi uhate živali (zveri).¹² Razlikuje se tudi presek loka, ki je pri obravnavanih primerkih trikoten, pri preostalih pa je lahko lečast,¹³ romboiden¹⁴ ali polkrožen.¹⁵

S tipološkega vidika bi od že znanih posoških živalskih fibul v obravnavano skupino lahko prišteli še primerek, najden med raziskavami Rudolfa Mahniča na grobišču na Koritnici v Baški grapi ob koncu 19. stoletja.¹⁶ V grob 15 je bila pridana živalska fibula, ki je bila kasneje izgubljena, ohranila pa se je Mahničeva risba (sl. 4a).¹⁷ Čeprav fibula ni bila v celoti ohranjena in z risbe tudi ni mogoče

Sl. 2: Živalske fibule zgodnjelatske sheme. Vse bronze. M. = 1:2.

Fig. 2: Animal fibulae of Early La Tène construction. All bronze. Scale = 1:2.

1 – Žirk (Žiri); 2 – Gastabil (Dolenje Ravne); 3 – Velike bukve (Gorenji Logatec)

⁷ Prim. Mlinar 2020, 72.

⁸ Cunja, Mlinar (ur.) 2010, kat. št. 95; Istenič 2015, t. 1: 6.

⁹ Guštin 1987, sl. 5: 4; Blečić 2004, t. 6: 1.3.2., sl. 13: b; Mlinar 2020, t. 43: 5.

¹⁰ Guštin 1991, t. 6: 11; 9: 11; 13: 3; Mlinar 2020, t. 43: 6,7.

¹¹ Npr. pri primerku z Repelca na Mostu na Soči (Mlinar 2020, t. 43: 5), z grobišča Ajdovski britof pri vasi Daber na Šentviški planoti (Mlinar 2020, sl. 48: b) in Grobnika (Blečić 2004; t. 6: 1.3.2.).

¹² Prim. Guštin 1987, sl. 5: 4; Guštin 1991, t. 6: 11; 9: 11; 13: 3; 24: 7; Mlinar 2020, t. 43: 5,6; Cunja, Mlinar (ur.) 2010, kat. št. 94, 95; Istenič 2015, t. 1: 6.

¹³ Istenič 2015, t. 1: 6.

¹⁴ Guštin 1991, t. 6: 11; 9: 11; 13: 3.

¹⁵ Mlinar 2020, t. 43: 5,6.

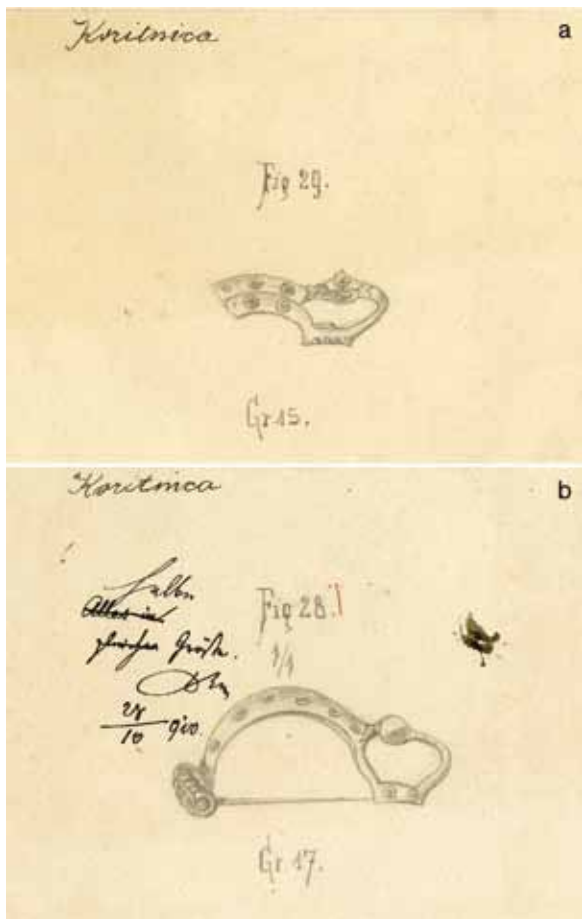
¹⁶ Machnitsch 1901, 80; Kos 1973, 853.

¹⁷ Risbe (1899–1900) Rudolfa Mahniča, ki so bile prvotno del Posebne zbirke Centralne komisije na Dunaju, hrani Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center (Koritnica – risbe arheoloških izkopanin, inv. št. 19391393/22, 1393/25 - planoteka). Za opozorilo se zahvaljujem Draganu Božiču, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo.

Sl. 3: Žirk pri Žireh. Živalska fibula (prim. sl. 2: 1).

Fig. 3: Animal fibula from Žirk near Žiri (cf. Fig. 2: 1).

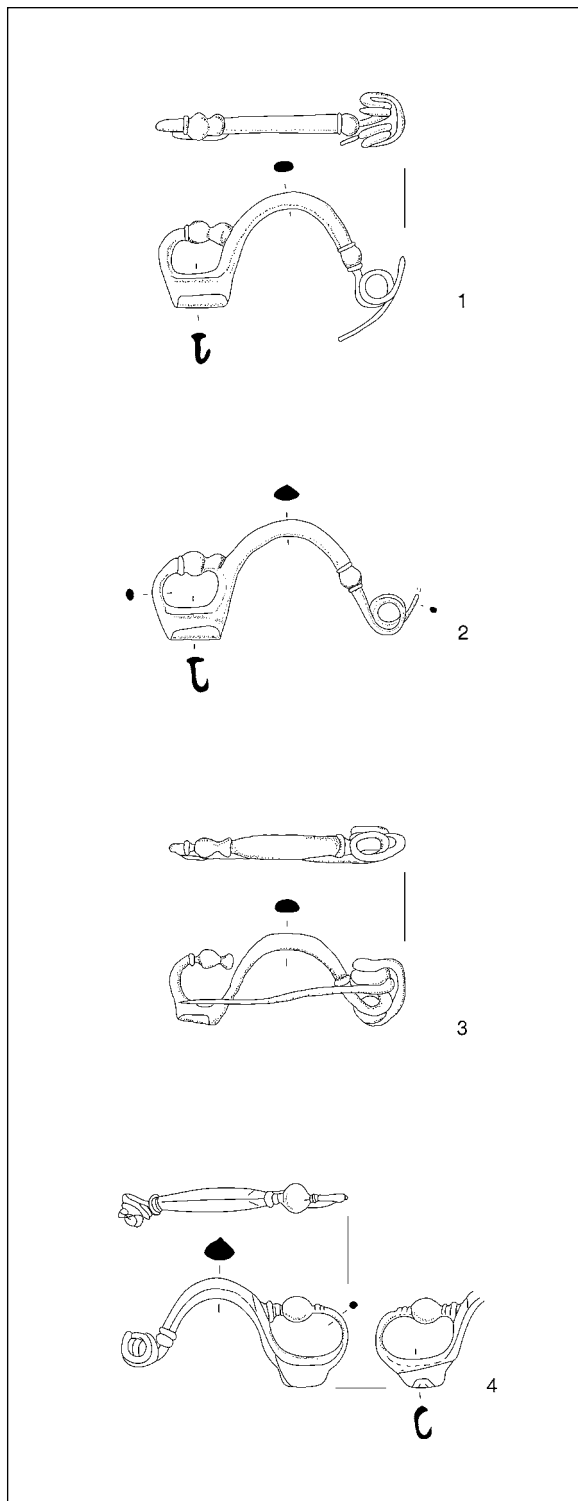

Sl. 4: Koritnica. Mahničevi risbi bronastih (živalskih) fibul iz grobov 15 (a) in 17 (b). (Glej *op. 17*).

Fig. 4: Koritnica. Drawings that Mahnič made of the bronze (animal) fibulae from Graves 15 (a) and 17 (b). (See *Fn. 17*). (©Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK Center, Mahnič 1899–1900).

razbrati vseh oblikovnih značilnosti, sta za njeno opredelitev v obravnavano skupino pomenljiva oblikovanost živalske glavičice in tudi okras punciranih krožcev na njej. Z istega grobišča, najverjetneje iz groba 17, izvira še ena sorodno oblikovana fibula (sl. 7: 2).¹⁸ Ta je brez ohranjenega zaključka noge,

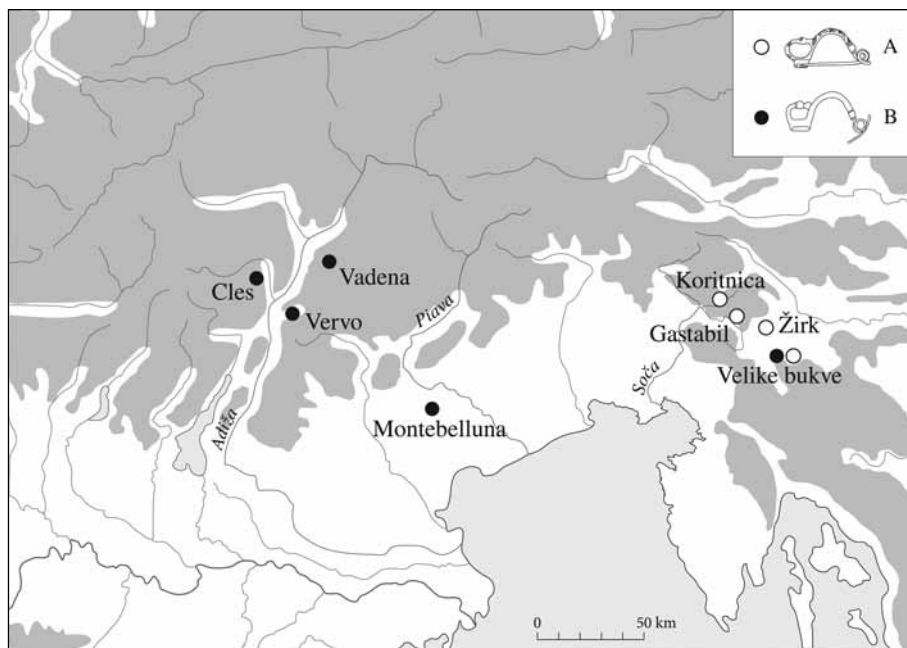
¹⁸ Machnitsch 1901, 80, 81; Kos 1973, 853, 854, t. 5: 2. Pri objavi grobov 17 in 31 z grobišča na Koritnici, v katerih sta bili najdeni (živalski) fibuli zgodnjelatske sheme, so se pojavile nejasnosti glede njune pripadnosti posameznim grobnim celotam. Na originalni Mahničevi risbi je pod risbo primerka, ki mu je pri objavi poročila raziskav na grobišču (Machnitsch 1901, 81, sl. 9) služila za opis primerka iz groba 31, namreč zapisano "Gr. 17" (prim. sl. 4b). Iz tega lahko sklepamo, da je verjetneje pripadala grobu 17. Po drugi strani pa Mahnič v tej isti objavi pri opisu fibule iz groba 17 izrecno ne zapiše, da gre za fragmentiran primerek, in se pri njegovem opisu

Sl. 5: Fibule zgodnjelatske sheme z visokim lokom različice XIIIc po Adamovi (1996). Vse bron. M. = 1:2.

Fig. 5: Fibulae of Early La Tène construction with a high bow, Variant XIIIc after Adam (1996). All bronze. Scale = 1:2. 1, 2 – Montebelluna (Veneto); 3 – Cles (Trento); 4 – Velike bukve (Gorenji Logatec)

(Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, sl. / Fig. 3: 5,6; Manessi, Nascimbene 2003, t. / Pl. 80: 11,14 [1, 2]; Adam 1996, sl. / Pl. 3: 96 [3]; hrani / kept in: Vojni muzej Logatec [4])

Sl. 6: Razprostranjenost obravnavane vrste živalskih fibul (A) in južnoalpskih fibul zgodnjelatenske sheme z visokim lokom različice XIIIc po Adamovi (B). (Prim. sl. 1)

Fig. 6: Distribution of the discussed type of animal fibulae (A) and the southern Alpine fibulae of Early La Tène construction with a high bow – Variant XIIIc after Adam (B). (Cf. Fig. 1)

(Adam 1996, 116 [Cles, Vadena, Vervo]; Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, sl. / Fig. 3: 7,8 [Montebelluna]; Manessi, Nascimbene 2003, t. / Pl. 80: 11,14 [Montebelluna])

zaradi česar ni mogoče z gotovostjo določiti, ali je sorodna tisti iz groba 15, čeprav bi za to govorila trikotni presek loka in tudi okras krožcev s piko ter svitka, s katerima se zaključuje glava loka.

Z obravnavanimi primerki se torej nakazuje oblikovno enovita skupina. V okviru posoških živalskih fibul s tipološkega vidika predstavlja samostojno vrsto, razširjeno zlasti v vzhodnem zaledju svetolucijske skupine (sl. 6), saj predstavljata fibuli z Žirka in Velikih bukev vzhodno mejo njihove razprostranjenosti (sl. 1: 9,10).

Razlike, ki jih pri oblikovanju osnovne sheme kažejo latenske živalske fibule iz Posočja, najverjetneje lahko pripišemo različnim idejnim vzorom, iz katerih so se razvile.¹⁹ Obravnavana vrsta živalskih fibul je zelo verjetno lokalna izvedba oblikovno sorodnih južnoalpskih fibul zgodnjelatenske sheme z visokim lokom različice XIIIc po Adamovi. Te so praviloma neokrašene in se pojavljajo na

tudi ne sklicuje na sliko (ib., 80). Vprašanje, kje je nastala napaka in kateri grobni celoti lahko pripišemo posamezen primerek fibule, ostaja torej odprto. Iz istega razloga je nezanesljiva tudi sestava obeh grobov po Petru Kosu, saj se je pri objavi v celoti oprl na Mahničevo poročilo (Kos 1973, 856).

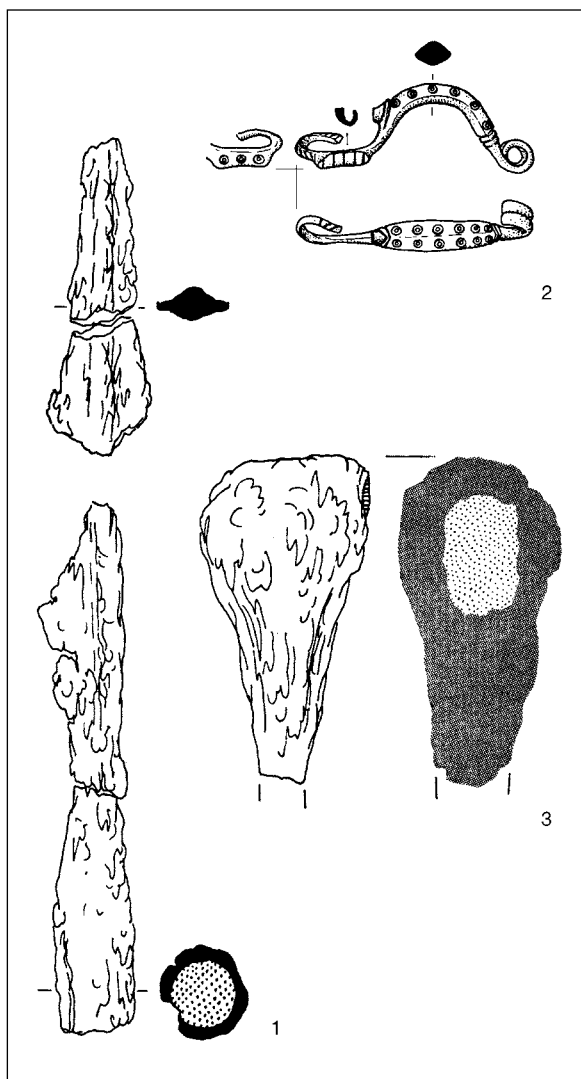
¹⁹ Prim. Guštin 1987, 49.

območju med rekama Adižo in Piavo (sl. 5; 6). Gre za maloštevilne primerke, ki so uliti, njihova izdelava pa je izrazito lokalna in izvedena po latenskih predlogah z območja severno od Alp.²⁰ V posoški izvedbi je prevzeta oblika južnoalpskih fibul obogatena s kombiniranim okrasom vrezov in krožcev s piko in na ta način preoblikovana v stilizirano živalsko podobo.

Lokalni razvoj obravnavane vrste živalskih fibul po idejni predlogi južnoalpskih fibul morda nakazujeta tudi primerka, ki se jim po oblikovnih značilnostih povsem približata. Južnoalpski različici je najbližja fibula z Velikih bukev, ki ima z vrezi okrašeno le ležišče za iglo (sl. 5: 4). Drugi primerek, ki izhaja iz grobišča na Koritnici, morda iz groba 31 (sl. 4b),²¹ ima s punciranimi krožci okrašen lok in ležišče za iglo, odebelitev na zaključku noge pa ni okrašena. Obe fibuli torej združujeta prevzeto obliko osnovne sheme z lokalno izvedbo okrasa, vendar živalska podoba (še) ni izražena.

²⁰ Adam 1996, 115–117, t. 3: 96; Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, op. 8, sl. 3: 7,8; Manessi, Nascimbene 2003, 254, t. 80: 11,14.

²¹ Glej op. 18.

Sl. 7: Koritnica, grob 17. M. = 1:2.

Fig. 7: Koritnica, Grave 17. Scale = 1:2.

(Po / After Kos 1973, t. / Pl. 5: 1–3)

DATACIJA

Ker obravnavani primerki nimajo zanesljivih grobnih celot ali pa gre za naključne najdbe, se pri njihovi dataciji lahko opremo na južnoalpske fibule različice XIIIc po Adamovi. Te so datirane z grobom 29 iz Montebellune (Posmon), kjer nastopajo skupaj s certoškimi fibulami različnih variant, tudi s pozno, tessinsko različico (vrsta Xn po Teržanovi), ki je značilna za stopnjo Este III-pozno oz. ustrezni horizont Sv. Lucija IIC v Posočju.²² Takšni dataciji pritrjuje tudi železna predrta pasna spona.²³

²² Teržan 1976, 374.

²³ Adam 1996, 116–117; Manessi, Nascimbene 2003, 254.

Obravnavano vrsto živalskih fibul lahko časovno opredelimo le na osnovi primerkov s Koritnice. Pridatki iz groba 15 so izgubljeni, poleg tega je bila fibula v grobu skupaj z datacijsko slabše opredeljivim bronastim uhanom.²⁴ Bolj izpoveden je sestav groba 17 (sl. 7) z železno uhato sekuro in železno sulično ostjo, s pridatki torej, ki so novost v pogrebnem ritualu svetolucijske skupine in ki skupaj z zgodnjelatenskimi fibulami označujejo končno stopnjo Sv. Lucija IIC.²⁵ Čeprav primerka iz tega groba (sl. 7: 2) ni mogoče z gotovostjo pripisati obravnavani vrsti živalskih fibul, pa datacija zaradi sorodnih oblikovnih in okrasnih prvin ne more biti bistveno drugačna.²⁶ Dobro kronološko oporo namreč ponuja tudi za tovrstne živalske fibule značilna polkrožna odebelitev na glavi loka, ki spominja na enako izdelane zaključke loka certoških fibul VII. vrste, zlasti različice VIIId po Teržanovi, katerih pojav je vezan na konec starejše železne dobe.²⁷ Z odebelitvijo in dvema svitkoma se zaključujeta tudi loka živalskih fibul iz Este in Oderza. V grob iz Oderza je bila pridana skupaj s poznimi vrstami certoških fibul, ki ga časovno opredeljujejo v 4. st. pr. n. št. (stopnja Este III-pozno).²⁸

OKRAS

Značilen okras obravnavane vrste živalskih fibul so puncirani krožci s piko, ki so z izjemo primerkov s Koritnice kombinirani s snopi vrezov. Takšen način okraševanja je v različnih izvedbah v svetolucijski skupini zelo pogost in zanimiv zlasti z vidika ugotavljanja lokalne produkcije nakitnih predmetov v stopnjah Sv. Lucija IIB in IIC. Vendar kaže, da je mogoče najstarejše tako okrašene predmete z grobišča svetolucijske skupine na Mostu na Soči pripisati importom iz estenskega oblikovnega kroga, kjer so zlasti čolničaste fibule iz 7. st., ki jih Eles Masijeva pripisuje estensko-bolonjskim delavnicam, pogosto okrašene v kombinaciji snopov vrezanih linij in punciranih krožcev s

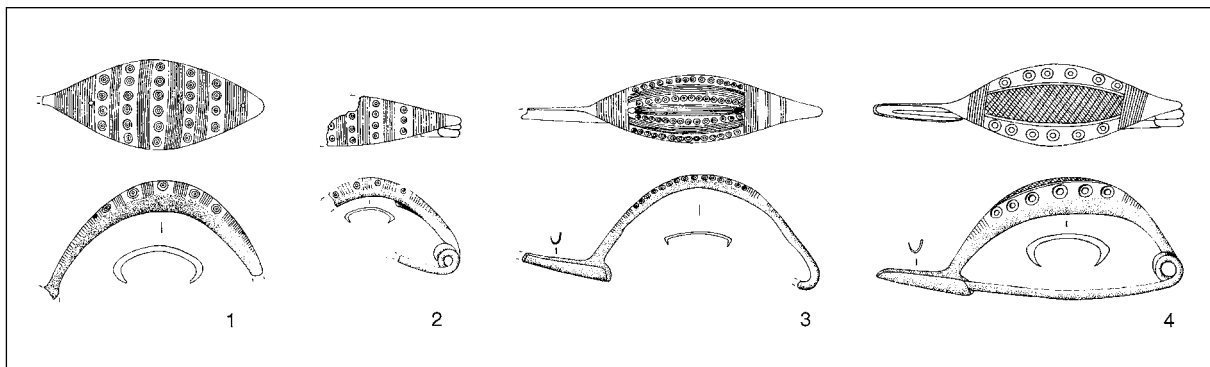
²⁴ Mahnič 1901, 80; Kos 1973, 853.

²⁵ Teržan, Trampuž 1973, 434; Guštin 1991, 36.

²⁶ O problematiki pripadnosti fibule (sl. 7: 2) grobni celoti 17 ali 31 glej tu *op. 18*. Ne glede na to, katera fibula je bila pridana v grob 17, lahko ta grobni sestav služi za kronološko oporo pri dataciji obravnavane vrste živalskih fibul, saj gre zaradi zelo sorodnih oblikovnih in okrasnih značilnosti obeh primerkov za njun sočasen pojav.

²⁷ Teržan 1976, 325, 326, sl. 3d; Marić 2016, 112, 119.

²⁸ Gambacurta, Ruta Serafini 2014, sl. 5, 263–265.

Sl. 8: Značilen okras čolničastih fibul z estenskega prostora. 1 – Severovzhodna Italija (neznano najdišče); 2–4 – Este. Vse bron. M. = 1:2.

Fig. 8: Decoration typical of the boat fibulae from the Este area. 1 – North-eastern Italy (unknown site), 2–4 – Este. All bronze. Scale = 1:2. (Po / After: Eles Masi 1986, t. / Pls. 57: 783; 58: 803; 58: 806; 56: 776)

piko (sl. 8).²⁹ Njihovim izdelkom, ki so bili na Most na Soči importirani v stopnji Sv. Lucija Ic2, lahko najverjetneje pripišemo čolničasto fibulo z nizkim lokom iz groba Sz 891 ter slabše ohranjen primerk iz groba Sz 1007.³⁰ Mednje bi morda lahko prišteli še zelo slabo ohranjen primerk iz groba Sz 2089,³¹ zagotovo pa čolničasto fibulo iz groba Sz 1775, kjer nastopa kot star element v grobu skupaj s poznohalštatskim gradivom.³² Z venetskega območja je bil najverjetneje uvožen tudi par votlih spiralnih zapestnic, pridan v grob Sz 2054.³³ Obe imata okras, ki mu je najti dobre primerjave na zapestnicah z grobišč v Padovi, Borso del Grappa in Este.³⁴ V stopnji Sv. Lucija IIa lahko med uvoženimi predmeti prepoznamo še ločno fibulo z dolgo nogo iz groba Sz 1999.³⁵ Okrašena je s prečnimi vrezji in punciranimi krožci ter z vrezanim mrežastim okrasom, torej v izvedbi, ki je sicer značilna za dolgonožne fibule iz Poadizja.³⁶

²⁹ Eles Masi 1986, 91–101; t. 56: 774–779A; 57: 783–789; 58: 802–808; 59; 60; 61: 825,826; 62: 848–851; 63: 853,854,866; 64: 875,877,879.

³⁰ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 90E: 1; 103A: 3.

³¹ *Ib.*, t. 211A: 4.

³² *Ib.*, t. 169A: 14. Podobno izveden okras zasledimo npr. na čolničasti fibuli iz Este (Eles Masi 1986, t. 62: 848,849).

³³ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 207: 15,16. Tovrstne zapestnice (tip III.1 B po Nascimbenejevi) so značilne za prostor med rekama Piavo in Sočo ob koncu 7. in v 6. st. pr. n. št. (Nascimbene 2009, 215, 216, sl. 70).

³⁴ Chieco Bianchi 1976, t. 63: 7,8; Ruta Serafini 1997, sl. 5: 10,11; Capuis, Chieco Bianchi 2006, t. 53: 16,17; Gambacurta 2005, sl. 7: 7.

³⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 200E: 2.

³⁶ Eles Masi 1986, 198, 199, t. 152: 1988–1994; 153; Nascimbene 2009, 110, 111, sl. 24.

V stopnji Sv. Lucija IIb in tudi v naslednjem horizontu lahko sledimo nakitnim predmetom, ki so izdelani v domačih delavnicah in so nosilci številnih lokalnih izvedb tovrstnega okrasa. Ta je lahko izveden na dva načina – s punciranimi krožci, ki jih spremljajo snopi vzporednih vrezov (sl. 9: 1–4) ali vrezov v obliki črke V (sl. 9: 5–7).

Kot izdelke domačih delavnic lahko opredelimo nekatere vrste kačastih fibul. Kačaste fibule z okrasno ploščico (tip VI po Sneži Tecco Hvala) so najštevilnejše na Mostu na Soči.³⁷ Lokalna izvedba okrasa se na njih izkazuje s punciranimi krožci na ploščicah v kombinaciji z nizi prečnih ali podolžnih vrezov na loku.³⁸ V delavnicah svetolucijske skupine so bili zagotovo izdelani tudi redki primerki kačastih fibul s krilci ali z okrasno ploščico, ki imajo lok okrašen s snopi vrezov V in punciranih krožcev med njimi (sl. 9: 7).³⁹ Značilne so za Most na Soči, posamič jih zasledimo le še na dveh najdiščih v severovzhodni Italiji ter na Magdalenski gori na Dolenskem, kjer so verjetno import iz Posočja.⁴⁰ To so mlajše različice kačastih fibul, ki sodijo v stopnjo Sv. Lucija IIb. Primerljiv okras se v tej stopnji namreč pojavlja tudi na certoških fibulah različice IIe (sl. 9: 6), ki jih prav tako lahko pripišemo posoškim delavnicam.⁴¹ Kombiniran

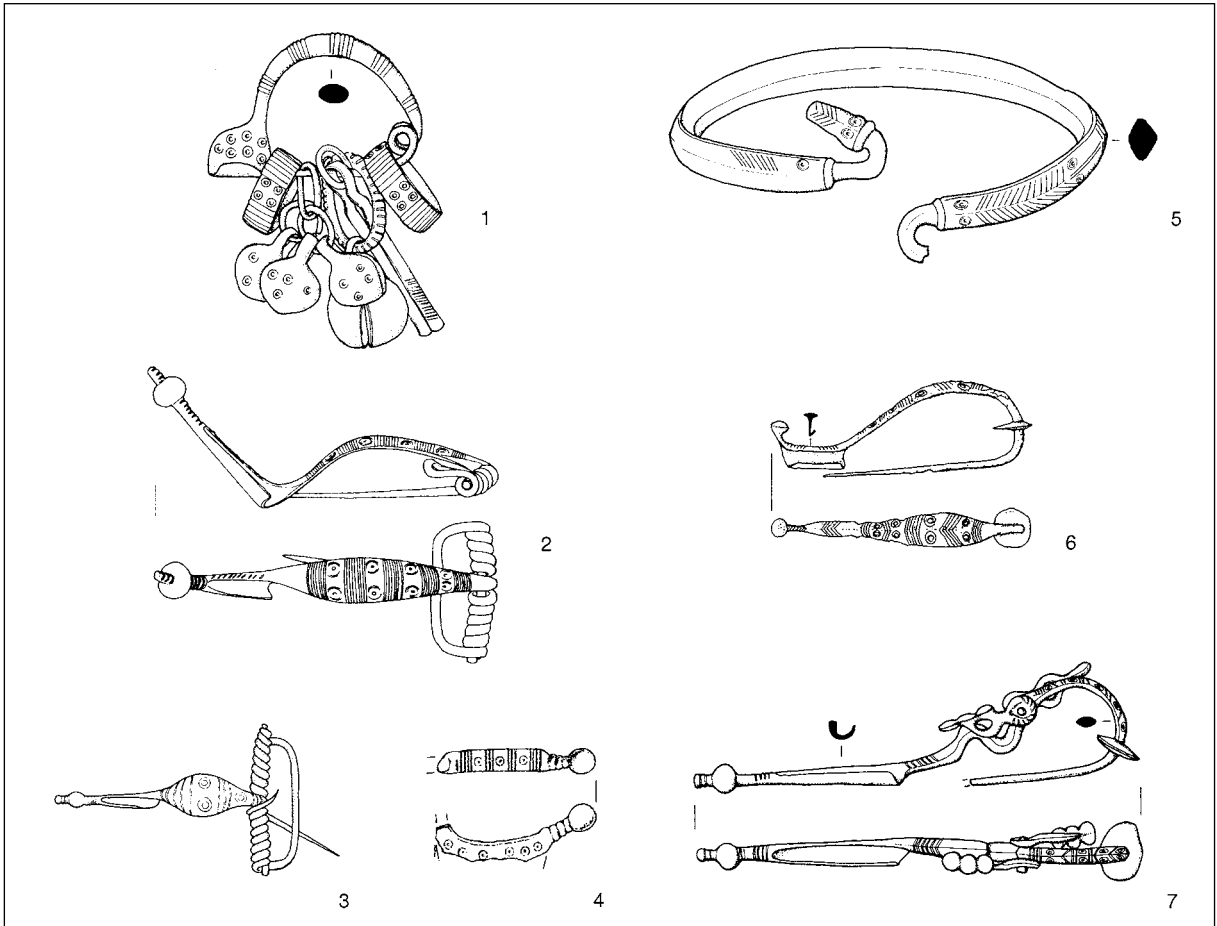
³⁷ Tecco Hvala 2012, 241.

³⁸ Prim. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 68A: 1,2; 110F: 3; 117I: 3; 171G: 3; 213A: 1,2; 226D: 3; 254B.

³⁹ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 67A: 1; 221E: 3; 245B: 1; 251C: 3; Marchesetti 1885, t. 6: 10; id. 1893, t. 17: 9.

⁴⁰ Eles Masi 1986, t. 188: 2520,2525; Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, t. 152: 17.

⁴¹ Ta vrsta je z največ primerki zastopana prav na grobišču na Mostu na Soči (Teržan 1976, 322); Nascimbene 2009, 88.

Sl. 9: Značilen okras na nakitu iz delavnic svetolucijske skupine: krožci s piko v kombinaciji s snopi vzporednih vrezov ali vrezov v obliki črke V različnih izvedbah (izbor). 1 – svetolucijska ločna fibula z okrašenimi obeski in prstani; 2 – samostrelna ločna fibula z dolgo nogo; 3 – drobna čolničasta fibula s samostrelno peresovino; 4 – noga trortaste fibule; 5 – zapestnica z zaključkoma v obliki kačjih glav; 6 – certoška fibula različice IIe; 7 – kačasta fibula s krilci. Vse bron. M. = 1:2.

Fig. 9: Typical decoration on the jewellery from the Sveta Lucija workshops: different combinations of ring-and-dots and transverse or chevron incisions (selection). 1 – Sv. Lucija bow fibula with decorated pendants and rings; 2 – long-footed crossbow fibula; 3 – tiny boat fibula with a crossbow spring; 4 – foot of a three-knobbed fibula; 5 – bracelet with a snakehead terminal; 6 – Variant IIe Certosa fibula; 7 – serpentine fibula with wings (7). All bronze. Scale= 1:2. 1, 3, 5–7 – Most na Soči; 2 – Idrija pri Bači; 4 – Jerovca (Vrh, Šentviška planota)

(Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984, t. / Pl. 57: A1 [1]; 280: 5 [3]; 156: 5 [5]; 245: B1 [7]; Guštin 1991, t. I Pl. 23: 4 [2]; Laharnar, Mlinar 2011, sl. / Fig. 8: 1 [4]; Teržan 1976, sl. / Fig. 2e [6])

okras punciranja in vrezovanja imajo še druge vrste certoških fibul, ki jih je v tem času razvila svetolucijska skupina. Izoblikovala je certoške fibule VI. vrste, na katerih se tovrsten okras pojavlja na hrbtu nog.⁴² V drugačni izvedbi, vendar sorodni tradiciji, je okrašena še različica certoških fibul Ia in njej oblikovno sorodna varianta Ib, ki sta produkt estensko-svetolucijskega kroga. Zanju je značilna kombinacija punciranih krožcev na nogi in prečnih vrezov (ali reber) na loku.⁴³

Snopi vrezov V in krožcev s piko, ki jih zasledimo na živalskih fibulah z Gastabila in Žirka, se pojavijo še na dveh izdelkih z grobišča na Mostu na Soči – na samostrelni fibuli iz groba M 562⁴⁴ iz stopnje Sv. Lucija IIB ter na zapestnici z zaključkoma v obliki kačjih glav iz groba Sz 1565 iz stopnje IIc⁴⁵ (sl. 9: 5). Med lokalnimi izdelki najdemo primerjave tudi za motiv na živalski fibuli z Velikih bukev. Zelo pogosto se pojavlja na

⁴² Teržan 1976, 324, 325, 355, 356.

⁴³ Teržan 1976, 319, 348.

⁴⁴ Marchesetti 1893, t. 19: 12.

⁴⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 156A: 5.

prstanih,⁴⁶ zasledimo ga tudi na nogah trortastih fibul mlajših variant stopnje Sv. Lucija IIB (sl. 9: 4),⁴⁷ na drobni čolničasti fibuli s samostrelno peresovino (sl. 9: 3)⁴⁸ in na samostrelnih fibulah z dolgo nogo v stopnji IIC (sl. 9: 2).⁴⁹

Fenomenu okraševanja z vrezi in punciranimi krožci je v mlajšem halštatskem obdobju v lokalnih izvedbah mogoče slediti na prostoru južnoalpskega sveta in Koroške,⁵⁰ v okviru katerega predstavlja Posočje skrajni vzhodni rob pojavnega območja, kjer je svetolucijska skupina v stopnjah Sv. Lucija IIB in IIC razvila enega pestrejših repertoarjev nakitnih predmetov, okrašenih v tej tradiciji. Ta je močno vplivala na oblikovanje izdelkov umetne obrti še v latenski dobi. Okras, značilen za stopnji IIB in IIC, se v nekoliko spremenjeni izvedbi namreč obdrži vse do poznolatenskega obdobja.⁵¹

Lok živalskih fibul z grobišča na Koritnici krasi le motiv krožcev s piko. Tudi ta okras ima v svetolucijski skupini dolgo tradicijo, ki ji lahko

sledimo od stopnje Sv. Lucija Ic2. Pogosto krasi le posamezne dele nakitnih predmetov, zlasti fibul. S punciranimi krožci, redkeje tudi s poševnimi vrezi, so na primer ornamentirane noge dvozankastih vozlastih fibul mlajših variant, ki so jih v številnih lokalnih različicah izdelovale svetolucijske delavnice v stopnji Sv. Lucija Ic2 ter še v starejšem horizontu stopnje IIA,⁵² ko takšen okras na nogi prevzamejo tudi svetolucijske fibule. Noge slednjih so v stopnji Sv. Lucija IIA lahko okrašene s punciranimi krožci ali vrezi, medtem ko se zdi kombinacija obeh okrasnih tehnik značilna za mlajše primerke iz stopnje IIB.⁵³ Motiv krožcev s piko v mlajšem halštatskem obdobju pogosto srečamo tudi na pincetah,⁵⁴ trakastih uhanih⁵⁵ ter na različnih vrstah obeskov. Mednje sodijo denimo votli kroglasti obeski vrste Posočje,⁵⁶ kot produkt delavnic svetolucijske skupine pa so bili prepoznani tudi antropo-orbitomorfni obeski, ki so sicer širše razprostranjeni, vendar so drugje neokrašeni.⁵⁷

SKLEP

Obravnavana vrsta živalskih fibul zgodnjelatenske sheme, ki jo lahko časovno opredelimo v zadnjo stopnjo svetolucijske skupine, sodi med najstarejše izvedbe latenskih živalskih fibul v Posočju. Pri njihovem snovanju so domači mojstri združevali lokalno halštatsko tradicijo okrasa s prvimi latenskega umetnostnega sloga, ki se kažejo v oblikovanju osnovne sheme in tudi v stilizaciji živalske motivike.

Pri uveljavljanju zgodnjelatenskega umetnostnega sloga v Posočju, kakršnega izkazujejo živalske fibule te vrste, so imeli pomembno vlogo kulturni stiki z venetskimi kulturnim krogom oz. južnoalpskimi

⁴⁶ Božič 2011, 244.

⁴⁷ Laharnar, Mlinar 2011, 15, 16, sl. 5; 8: 1.

⁴⁸ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 280: 5.

⁴⁹ Teržan, Trampuž 1973, 434, op. 68; Kos 1973, t. 3: 12; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 270: 38; Guštin 1991, t. 23: 4.

⁵⁰ Bondini 2003a, 40, 41. Okras vrezanih linij in krožcev s piko je na južnoalpskem območju zelo pogost med Adižo in Piavo, od koder izvirajo v tej tradiciji okrašene fibule vrste Castellin di Fisterre (Eles Masi 1986, 198–199; Nascimbene 2009, 110–115, sl. 24), ter na najdiščih Montebello Vicentino (Bondini 2003a), Caverzano di Belluno (Nascimbene 1999, sl. 9: 74–75; 19: 191; 20: 203–205; 23: 252) in Paularo (Vitri 2001, sl. 7: Tomb. 77, 2; 8: 4; 9: 1,2; 10: 12). Na celotnem alpskem prostoru je v tej tradiciji zelo pogosto okrašen obročast nakit – spiralne zapetnice (prim. Pettarin 2006, t. 21: 321,322; 23: 376; 24: 377,381,384,386,388,389; Lunz, Marzatico 1997, sl. 19, kat. št. 669; sl. 78, kat. št. 672) in prstani (npr. Steiner 2002a, t. 24: 6; 25: 8; Steiner 2002b, sl. 1: 1,4,7; 2: 1–3). Pojavlja se tudi na zapetnicah z zaključki v obliki kačjih glav, ki so bile izdelane v številnih lokalnih različicah (prim. Teržan 1976, op. 119; Gleirscher 2002, 70–71, t. 39: 12–17; 40: 1–7; 41: 1,4; Poggiani Keller et al. 1997, sl. 2, 387, kat. št. 68; De Marinis 1989, sl. 122: 1), ter na ločnih fibulah s samostrelno peresovino, ki niso značilne le za Posočje, temveč za širši alpski prostor (prim. Gleirscher 1996, 260, t. 1: 1; Vitri 1997, sl. 13: 2).

⁵¹ Npr. na živalskih fibulah iz poznolatenskih kontekstov, na katerih se okras vrezov (Guštin 1991, t. 6: 11; 9: 11; 13: 3) ali punciranih krožcev (Mlinar 2020, t. 43: 7) pojavlja v kombinaciji z jantarnimi jagodami, ter na poznolatenskih fibulah s tremi odebelitvami na loku, ki imajo ležišče za iglo okrašeno s cikcak vrezji (Guštin 1991, t. 13: 14; 28: 4; 35: 2,3), ki so lahko kombinirani s punciranimi krožci na zaključku noge (ib., t. 3: 15).

⁵² Gabrovec 1970, 28, 35; Teržan, Trampuž 1973, 424–425, sl. 3. Prim. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 60A: 2; 83B: 1; 138B: 1; 157A: 5; 165A: 1; 182A: 1; 183D: 1; 184A: 1; 200C: 1; 202A: 1; 207A: 1; 208B: 1; 212B: 1; 221A: 1; 246A: 2; 259F: 1; Pettarin 2006, t. 5: 73; Marchesetti 1893: t. 10: 5.

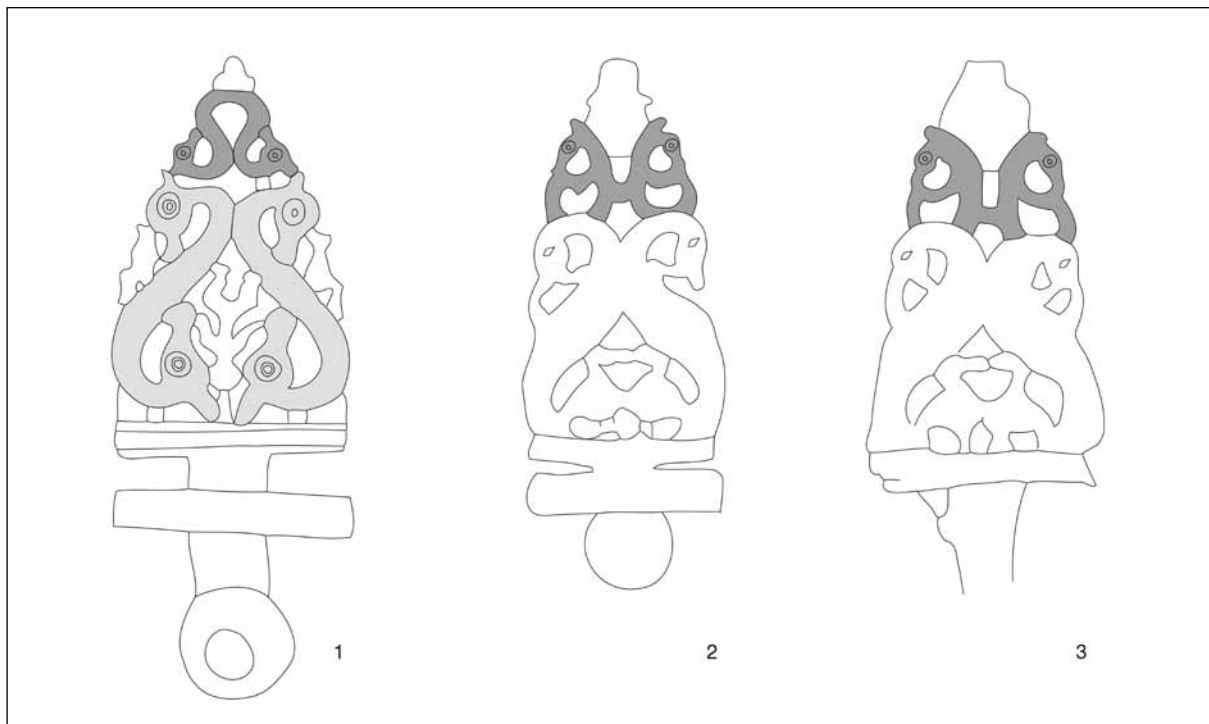
⁵³ Prim. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 26E: 1; 66A: 1; 116E: 2; 137A: 1; 142F: 3; 145B: 1; 147D: 1; 189B: 1; 231F: 1; 242D: 1 (vrezi na nogi); 55C: 1; 85G: 1; 86A: 1; 181C: 1; 209A: 1; 236D: 2 (krožci s piko na nogi); 44G: 1; 54E: 1; 57A: 1; 68C: 2; 72A: 1; 194E: 1; 227A: 3 (kombiniran okras punciranja in vrezovanja).

⁵⁴ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 134G: 2; 137A: 1.

⁵⁵ Ib., t. 156A: 4.

⁵⁶ Božič 2011, 242.

⁵⁷ Blečić Kavur 2017, 131, 132, sl. 3; Laharnar 2018, 238, sl. 13.

Sl. 10: Predrte pasne sponse z živalskim motivom različnih variant iz alpskega in predalpskega prostora. 1 bron; 2,3 železo. M. = 1:2.

Fig. 10: Different types of openwork belt clasps with animal motifs from the Alpine and Subalpine areas. 1 – bronze, 2,3 – iron. Scale = 1:2.

1 – Hölzelsau (Tyrol); 2 – Montebello Vicentino (Vicenza, Veneto); 3 – Cerinasca d'Arbedo (Ticino).
(Prirejeno po / Addapted from: Bondini 2003b, t. / Pls. 7: 9; 8: 1,2)

dolinami na prostoru med Adižo in Piavo. Na tem območju so namreč razprostranjene fibule z visokim lokom zgodnjelatenske sheme različice XIIIc po Adamovi (sl. 6), po vzoru katerih je bila oblikovana osnovna shema obravnavane vrste živalskih fibul, ki je s primerkoma iz Montebellune še posebej dobro primerljiva (sl. 5: 1,2). Tudi nazaj obrnjeni stilizirani živalski glavici, ki ima s punciranimi krožci ponazorjene oči, so sorodne živalske upodobitve na predrti pasni sponi iz druge polovice 5. st. pr. n. št. z najdišča Montebello Vicentino z ikonografijo, značilno za območje Ticina (sl. 10: 2,3).⁵⁸ Predrte pasne sponse so na venetskem prostoru poleg fibul zahodnohalštatskih tipov in zgodnjelatenskih shem med najstarejšimi elementi poznohalštatskega horizonta, ki kažejo na stike z latensko kulturo severno od Alp. Njihova razprostranjenost kaže, da so ti potekali po dolinah Adiže in Piave.⁵⁹ Zgodnjelatenski elementi so

posebej številni prav na grobiščih iz Montebellune in Montebella Vicentina, pomembnih središčih latenizacije tamkajšnjega venetskega okolja.⁶⁰

Vplivi zgodnjelatenske umetnosti so v Posočje prodirali po ustaljenih poteh kulturnih stikov, kajti povezave s skupnostmi južnoalpskih dolin potrjuje cela vrsta nakitnih predmetov že v stopnjah Sv. Lucija IIa in IIb, predvsem fibul, različnih vrst zapestnic in obročkov⁶¹ ter tudi okras vrezov in punciranih krožcev.⁶² Prek južnoalpskega sveta so se v stopnji Sv. Lucija IIb v Posočje razširili na primer zahodnohalštatski tipi fibul, med katerimi so pavkaste fibule ter fibule s prečno nažlebljenim lokom in zaključkom noge v obliki račje glave v svetolucijski skupini doživele lokalno interpretacijo.⁶³ Z njimi se je uveljavil tudi nov način oblikovanja sicer izrazito lokalnih izdelkov, kakršnega je videti

⁶⁰ Prim. Gambacurta 2013, 33–35; Gambacurta, Ruta Serafini 2014, 262–263.

⁶¹ Prim. Vitri 2001, 31, 32; Nascimbene 2009, 45–60, 261–264, sl. 24, 26, 28, 30, 35, 39, 48, 50, 56, 62, 70, 72, 76, 78, 80; Adam 1996, sl. 2, 4, 9, 10.

⁶² Glej op. 50.

⁶³ Frey 1971, 363, 364; Teržan, Trampuž 1973, 432.

⁵⁸ Ruta Serafini, Serafini 1994, 160; Bondini 2003b, 88, t. 9; Bondini 2005, 305–306, sl. 40; Mangani, Minarini 2001, 350.

⁵⁹ Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, 282, sl. 2.

v redkih primerkih svetolucijskih fibul z nazaj gledajočo stilizirano živalsko glavico na nogi.⁶⁴ Te v oblikovnem smislu že predstavljajo lokalni podstat kasnejšemu, latenskemu oblikovnemu izrazu, ki ga je kot odraz istih kulturnih povezav ob koncu halštatskega obdobja prepoznati tudi na obravnavani vrsti živalskih fibul. Te obenem predstavljajo enega najstarejših in nasploh zelo redkih primerkov zgodnjelatenskega figuralnega umetnostnega sloga v Posočju, prilagojenega lokalni, halštatski tradiciji.

OPIS NAJDB

1. Žiri – Žirk (sl. 1: 9)

Lita bronasta živalska fibula zgodnjelatenske sheme (sl. 2: 1; 3). Nazaj uvita noga se zaključuje v obliki stilizirane živalske glavice, okrašene s tremi punciranimi krožci, ki se dotika loka. Lok je trikotnega preseka, okrašen je s skupinami vrezov v obliki črke V in punciranimi krožci med njimi. Na prehodu v peresovino ima odebelitev s svitkom na vsaki strani. Peresovina ima štiri navoje. Zunanja stran ležišča za iglo je okrašena s punciranimi krožci; d. 5,8 cm. Hrani: Tolminski muzej (začasna hramba).

2. Dolenje Ravne – Gastabil (sl. 1: 6)

Lita bronasta živalska fibula zgodnjelatenske sheme (sl. 2: 2). Nazaj uvita noga se zaključuje v obliki stilizirane živalske glavice, okrašene s tremi punciranimi krožci, ki se dotika loka. Lok je sploščeno trikotnega preseka, okrašen je s sku-

pinami vrezov v obliki črke V in punciranimi krožci med njimi. Na prehodu v peresovino ima odebelitev s svitkom na vsaki strani. Peresovina s štirimi navoji je vstavljena v glavo loka. Zunanja stran ležišča za iglo je okrašena z vrezi in s punciranimi krožci; d. 5,9 cm. Hrani: Narodni muzej Slovenije (inv. št. P 29659).

3. Logatec – Velike bukve (sl. 1: 10)

Lita bronasta živalska fibula zgodnjelatenske sheme (sl. 2: 3). Nazaj uvita noga se zaključuje v obliki stilizirane živalske glavice, okrašene z dvema punciranimi krožcema, ki se dotika loka. Lok ima trikoten presek, okrašen je s snopi vzporednih vrezov in punciranih krožcev med njimi. Na prehodu v peresovino ima odebelitev s svitkom na vsaki strani. Peresovina ima štiri navoje. Ležišče za iglo je na notranji in zunanji strani okrašeno z vrezi; d. 6,3 cm. Hrani: Vojni muzej Logatec (neinventarizirano).

4. Logatec – Velike bukve (sl. 6: 8)

Lita bronasta fibula zgodnjelatenske sheme (sl. 5: 4). Nazaj uvita noga je razčlenjena z okroglim gumbom in dvema svitkoma, prek katerih je spojena z lokom trikotnega preseka. Lok je okrašen z vrezoma, glava loka se zaključuje s svitkoma. Notranja stran ležišča za iglo je okrašena z vrezoma. Del peresovine z iglo je odlomljen; d. 6,1 cm. Hrani: Vojni muzej Logatec (neinventarizirano).

Zahvala

Za branje besedila ter posredovanje pomembnih pripomb in podatkov se zahvaljujem Mihi Mlinarju (Tolminski muzej) in Bibi Teržan. Andreja Maver je z natančnim branjem in popravki izboljšala angleški prevod. Zahvala gre tudi Boštjanu Laharnarju (NMS) za posredovanje podatkov o živalskih fibulah, ki jih hranijo v Narodnem muzeju Slovenije.

⁶⁴ Marchesetti 1893, t. 20: 6; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 141E: 7; 277: 2.

- ADAM, A. M. 1996, *Le fibule di tipo celtico nel Trentino*. – Patrimonio storico e artistico del Trentino 19.
- BLEČIČ, M. 2004, Grobnik u željezno doba. – *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 37, 47–117.
- BLEČIČ KAVUR, M. 2017, Mala tijela u velikom svijetu: antropo-ornitomorfní privjesci željeznog doba Caput Adriae / Small bodies in a big world: anthropo-ornithomorphic Iron Age pendants from Caput Adriae. – *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 34, 123–142.
- BONDINI, A. 2003a, Linee incise e “occhi di dado”: un particolare tipo di fibula da Montebello Vicentino. – *Studi e Ricerche - Associazione Amici del Museo - Museo Civico “G. Zannato”*, 37–43.
- BONDINI, A. 2003b, I ganci di cintura traforati del Veneto: proposta di lettura iconografica. – V / In: D. Vitalli (ur. / ed.), *L'immagine tra mondo celtico e mondo etrusco-italico. Aspetti della cultura figurativa nell'antichità*, 85–112.
- BONDINI, A. 2005, I materiali di Montebello Vicentino. Tra cultura Veneto-Alpina e civiltà di La Tène. – V / In: D. Vitalli, A. Bondini (ur. / eds.), *Studi sulla media*

e tarda età del ferro nell'Italia settentrionale, Studi e scavi 12, 215–324.

- BOŽIČ, D. 2011, Prazgodovinske najdbe s Tonovcovega gradu in železnodobna kulturna mesta v Posočju / Prehistoric finds from Tonovcov grad and Iron Age cult places in the Posočje area. – V / In: Z. Modrijan, T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe / Late Antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Finds*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24, 239–273. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545871>
- CALZAVARA CAPUIS, L., A. RUTA SERAFINI 1987, Per un aggiornamento della problematica del celtismo nel Veneto. – V / In: D. Vitali (ur. / ed.), *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V. sec. a. C. alla romanizzazione*. Atti del colloquio internazionale, Bologna 1985, 281–307, Bologna.
- CAPUIS, L., A. M. CHIECO BIANCHI 2006, *Este 2. La necropoli di Villa Benvenuti*. – Monumenti antichi 64. Serie monografica 7.

- CHIECO BIANCHI, A. M. 1976, Il gruppo di vicolo S. Massimo - Via Tiepolo. – V / In: G. Fogolari, A. M. Chieco Bianchi (ur. / eds.), *Padova preromana*, 244–296, Padova.
- CUNJA, R., M. MLINAR (ur. / eds.) 2010, *S fibulo v fabulo. Fibule iz Istre, s Krasa, iz Notranjske in Posočje med prazgodovino in zgodnjim srednjim vekom / Con la fibula nella storia: Fibule dall'Istria, dal Carso, dalla Carniola Interna e dall'Isontino tra preistoria e alto medioevo*, Koper.
- DE MARINIS, R. 1989, Preistoria e protostoria della Valcamonica, Valtrompia e Valsabbia. Aspetti della cultura materiale dal Neolitico all'età del Ferro. – V / In: R. Poggiani Keller (ur. / ed.), *Valtellina e mondo Alpino nella Preistoria*, 101–119, Milano.
- ELES MASI, P. von 1986, *Le fibule dell'Italia settentrionale*. – *Prähistorische Bronzefunde* 14/5.
- FRELIH, M. 1988, Komunikacijski sistem v prazgodovini in antiki na primeru Logaške kotline. – V / In: E. Kobal (ur. / ed.), *Mladinski raziskovalni tabor. Logatec "88" Zbornik poročil raziskovalnih skupin*, 10–51, Logatec.
- FREY, O.-H. 1971, Fibeln vom westhallstattischen Typus aus dem Gebiet südlich der Alpen. – V / In: *Oblatio, Raccolta di studi di antichità in onore di Aristide Calderini*, 355–386, Como.
- GABROVEC, S. 1970, Dvožankaste ločne fibule - doprinos k problematiki začetka železne dobe na Balkanu in v jugovzhodnih Alpah / Die zweischleifige Bogenfibeln. Ein Beitrag zum Beginn der Hallstattzeit am Balkan und in den Südostalpen. – *Godišnjak. Centar za balkanološka ispitivanja* 8/6, 5–67.
- GAMBACURTA, G. 2005, Padova. Necropoli orientale tra via Tiepolo e via S. Massimo: la tomba 159/1991. – V / In: D. Vitalli, A. Bondini (ur. / eds.), *Studi sulla media e tarda età del ferro nell'Italia Settentrionale*, Studi e Scavi 12, 325–358.
- GAMBACURTA, G. 2013, I Celti e il Veneto. – *Études Celtiques* 34, 31–40.
- GAMBACURTA, G., A. RUTA SERAFINI 2014, Veneti e Celti tra V e III secolo A.C. (tra La Tène A e La Tène B). – V / In: P. Barral et al. (ur. / eds.), *Les Celtes et le Nord de l'Italie. Premier et Second Âges du fer / I Celti e l'Italia del Nord. Prima e Seconda Età del ferro*, *Revue archéologique de l'Est. Suppl.* 36, 259–272.
- GLEIRSCHER, P. 1996, Die Kelten im Raum Kärnten aus archäologischer Sicht – Ein Forschungsstand. – V / In: E. Jerem et al. (ur. / eds.), *Die Kelten in der Alpen und an der Donau*. Akten des Internationalen Symposiums St. Pölten, 14.–18. Oktober 1992, *Archaeolingua* 1, 255–266.
- GLEIRSCHER, P. 2002, Die Kleinfunde vom Rungger Egg. – V / In: P. Gleirsher, H. Nothdurfter, E. Schubert, *Das Rungger Egg. Untersuchungen an einem eisenzeitlichen Brandopferplatz bei Seis am Schlern in Südtirol*, Römisch-Germanische Forschungen 61, 36–172.
- GUŠTIN, M. 1987, La Tène fibulae from Istria (Latenske fibule iz Istre). – *Archaeologia Iugoslavica* 24, 43–56.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje in der jüngerer Eisenzeit / Posočje v mlajši železni dobi*. – Katalogi in Monografije 27.
- ISTENIČ, J. 2015, Traces of Octavian's military activities at Gradišče in Cerkno and Vrh gradu near Pečine / Sledovi Oktavijanovega vojaškega delovanja na Gradišču v Cerknem in na Vrh gradu pri Pečinah. – V / In: J. Istenič, B. Laharnar, J. Horvat (ur. / eds.), *Evidence of the Roman Army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem*, Katalogi in monografije 41, 43–73.
- KOS, P. 1973, Koritnica ob Bači (Koritnica an der Bača). – *Arheološki vestnik* 24, 848–862.
- LAHARNAR, B. 2018, Kovinske in steklene najdbe ter kamniti kalupi iz železnodobne naselbine na Mostu na Soči / Metal finds, glass finds and stone moulds from the Iron Age settlement at Most na Soči. – V / In: J. Dular, S. Tecco Hvala (ur. / eds.), *Železnodobno naselje Most na Soči. Razprave / The Iron Age settlement at Most na Soči. Treatises*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 34, 195–247. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610501091>
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2011, Železnodobno grobišče v Jerovci na Šentviški planoti. – *Goriški letnik* 35, 9–32.
- LUNZ, R., F. MARZATICO 1997, Oggetti d'ornamento dell'età del Bronzo e del Ferro in Trentino-Alto Adige. – V / In: L. Endrizzi, F. Marzatico (ur. / eds.), *Ori delle Alpi*, *Quaderni della Sezione Archeologica, Monumenti e collezioni provinciali* 6, 409–422.
- MACHNITZ, R. 1901, Das Grabfeld von Koritnica. – *Mitteilungen der k.k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* 27 N. F., 77–83.
- MANESSI, P., A. NASCIMBENE 2003, *Montebelluna. Sepolture preromane dalle necropoli di Santa Maria in Colle e Posmon*. – *Archaiologia* 1. Quaderni del Museo di Storia Naturale e Archeologia di Montebelluna.
- MANGANI, C., L. MINARINI 2001, La necropoli di Cerinascia d'Arbedo (Bellinzona-CH). – V / In: *La protostoria in Lombardia*. Atti del 3° Convegno archeologico regionale (Como 22–24 ottobre 1999), 343–361, Como.
- MARCHESETTI, C. 1885, La necropoli di S. Lucia. (Parte prima - scavi del 1884). – *Bollettino della Società adriatica di scienze naturali in Trieste* 9, 94–165.
- MARCHESETTI, C. 1893, Scavi nella necropoli di S. Lucia presso Tolmino (1885–1892). – *Bollettino della Società Adriatica di scienze naturali in Trieste* 15, 1–334.
- MARIČ, A. 2016, A two-part Certosa fibula (variant VIIId) from the cult place at Monte di Medea in Friuli / Dvodielna certoška fibula različice VIIId s kultnega mesta na Medejskem hribu v Furlaniji. – *Arheološki vestnik* 67, 105–120.
- MLINAR, M. 2018, Starejšeželeznodobna naselja v Posočju in njihovi obrambni sistemi. – V / In: D. Vončina (ur. / ed.), *Gradišča v zahodni in osrednji Sloveniji*, Zbornik posvetovanja o gradiščih, Pivka 24. maja 2017, 48–61, Gorjansko.
- MLINAR, M. 2020, *Most na Soči. Arheološke raziskave v letih 2000–2016 na levem bregu Idrijce / The 2000–2016 archaeological investigations on the left bank of the Idrijca*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 43. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610504887>
- MLINAR et al. 2018 = M. Mlinar, B. Laharnar, M. Vidulli, A. Crismani 2018, *Stari bogovi obmolcknejo: Šentviška planota v arheoloških dobah*. Katalog razstave. – Tolmin.
- NANUT, T. 2018, Poznobronasto- in železnodobni depojski najdbi iz Dolenjih Raven na Cerkljanskem in s Sv. Jakoba na Kanalskem Kolovratu (Late Bronze and Iron Age hoard finds from Dolenje Ravne near Cerkno and Sv. Jakob in the Kanalski Kolovrat Hills). – V / In: M. Črešnar, M. Vinazza (ur. / eds.), *Srečanja in vplivi*

- v raziskovanju bronaste in železne dobe na Slovenskem. Zbornik v čast Bibi Teržan, 137–162, Ljubljana.
- NASCIMBENE, A. 1999, *Caverzano di Belluno. Aspetti e problemi di un centro dell'età del Ferro nella media valle del Piave*. – Società per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia 7.
- NASCIMBENE, A. 2009, *Le Alpi Orientali nell'età del Ferro (VII–V secolo a. C.)*. – Collana "L'Album" 15.
- PETTARIN, S. 2006, *Le necropoli di San Pietro al Natissone e Dernazzacco*. – Studi e ricerche di protostoria mediterranea 7.
- POGGIANI KELLER et al. 1997 = R. Poggiani Keller, M. Baioni, S. Casini, E. A. Arslan, S. Jorio, M. Fortunati Zuccà, P. Marina De Marchi 1997, *Oggetti d'ornamento in Lombardia*. – V / In: L. Endrizzi, F. Marzatico (ur. / eds.), *Ori delle Alpi*, Qaderni della Sezione Archeologica, Monumenti e collezioni provinciali 6, 373–399.
- RUTA SERAFINI, A. 1997, *Veneto. Età del ferro*. – V / In: L. Endrizzi, F. Marzatico (ur. / eds.), *Ori delle Alpi*, Qaderni della Sezione Archeologica, Monumenti e collezioni provinciali 6, 543–546.
- RUTA SERAFINI, A., M. SERAFINI 1994, *Un nuovo gancio di cintura traforato da Montebello Vicentino* 6. – V / In: B. M. Scarfi (ur. / ed.), *Studi di archeologia della X Regio in ricordo di Michele Tombolani*, 157–169, Roma.
- STEINER, H. 2002a, *Das jüngereisenzeitliche Gräberfeld von Moritzing, Gemeinde Bozen (Südtirol)*. – V / In: U. Tecchiatti (ur. / ed.), *Der Heilige Winkel / Il sacro angolo*, Schriften des Südtiroler Archäologiemuseums 2, 155–358.
- STEINER, H. 2002b, *Spätturnfelder- bis frühlatènezeitliche Weiheopfer bei Moritzing-Schwefelbad (Bozen)*. – V / In: L. Zemmer-Plank (ur. / ed.), *Kult der Vorzeit in den Alpen. Opfergaben, Opferplätze, Opferbrauchtum / Culti nella preistoria delle Alpi. Le offerte, i santuari, i riti*, Schriftenreihe der Arbeitsgemeinschaft Alpenländer / Collana della Comunità di lavoro regioni alpine, 503–524, Bolzano.
- ŠINKOVEC, A. 2020, *Longaticum – Logatec*. – V / In: J. Horvat, I. Lazar, A. Gaspari (ur. / eds.), *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru / Minor Roman settlements in Slovenia*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 40, 77–91. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502586>
- TECCO HVALA, S. 2012, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Social structure and burial rites of the Iron Age community*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546007>
- TECCO HVALA, S. 2014, *Kačaste fibule z območja Slovenije / Serpentine fibulae from Slovenia*. – *Arheološki vestnik* 65, 123–186.
- TECCO HVALA, S., J. DULAR, E. KOCUVAN 2004, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*. – Katalogi in monografije 36.
- TERŽAN, B. 1976, *Certoška fibula (Die Certosafibel)*. – *Arheološki vestnik* 27, 317–536.
- TERŽAN, B., N. TRAMPUŽ 1973, *Prispevek h kronologiji svetlucijske skupine (Contributto alla cronologia dei gruppo preistorico di Santa Lucia)*. – *Arheološki vestnik* 24, 416–460.
- TERŽAN, B., F. LO SCHIAVO, N. TRAMPUŽ-OREL 1984, *Most na Soči (S. Lucia) 2. Szombathyjeva izkopavanja. Table / Die Ausgrabungen von J. Szombathy. Tafelband*. – Katalogi in monografije 23/2.
- VITRI, S. 1997, *Gli oggetti d'ornamento tra il I sec. a.C. e la prima età imperiale: influssi culturali e romanizzazione*. – V / In: L. Endrizzi, F. Marzatico (ur. / eds.), *Ori delle Alpi*, Qaderni della Sezione Archeologica, Monumenti e collezioni provinciali 6, 565–570.
- VITRI, S. 2001, *Lo stato della ricerca protostorica in Carnia*. – V / In: S. Vitri, F. Oriolo (ur. / eds.), *I Celti in Carnia nell'arco Alpino centro orientale*. Atti della Giornata di studio, Tolmezzo 30 aprile 1999, 19–50, Trieste.

Animal fibulae of Early La Tène construction: new finds from the Sveta Lucija workshops

Translation

The animal fibulae of Early La Tène construction from Posočje have been discussed on numerous occasions.¹ They are among the pieces of jewellery that reflect the creativity of the Posočje workshops (Fig. 1). A fibula from Koritnica suggests that they first appear in the graves of the last phase of the Sv. Lucija group (IIc2), while the examples from the cemeteries in Idrija pri Bači and Most na Soči

(Repelc) indicate its development during the Late Iron Age.² As such, these fibulae trace the cultural continuity in Posočje from the Early to the Late Iron Age; they are retained as part of the costume into the Idrija group, in a slightly altered form but still showing distinctly local Hallstatt elements.³

This paper discusses the new examples of the animal fibulae of Early La Tène construction, found

¹ Guštin 1987, 49, Fig. 10; id. 1991, 36; Cunja, Mlinar (eds.) 2010, 44–45, Fig. 27; Mlinar 2020, 72, Fig. 48b,c.

² Guštin 1991, 36; Mlinar 2020, 72, Pl. 43: 5–8.

³ Cf. Guštin 1991, 35, 93.

with the help of metal detectors at known, but as yet uninvestigated sites. One fibula was found in Posočje, more precisely in Gastabil near Dolenjske Ravne in Cerkljansko (Fig. 1: 6; 2: 2). This recently discovered site yielded other Early Iron Age and Roman period metal finds, in unclear contexts that prevent an interpretation of the site.⁴ Two other fibulae come from the hillforts, Žirk near Žiri in the upper Poljane Valley (Fig. 1: 9; 2: 1) and at Velike bukve near Logatec (Fig. 1: 10; 2: 3). Both hillforts have a prominent strategic location at the passage towards the Idrijca Valley. The Velike bukve hillfort was populated until the arrival of the Romans, whereas life at Žirk continued into the Roman period.⁵ Other Iron Age metal finds from Žirk show similarities with the Sv. Lucija cultural group, possibly suggesting the site formed part of the Sv. Lucija Iron Age community.⁶

The fibulae from Gastabil, Žirk and Velike bukve share several formal and decorative features (Fig. 2). Their basic construction is defined by a high triangular-sectioned bow. The reverted foot has a short catch plate and ends in a globular stylized animal head connected to the bow by a conical terminal (the muzzle). The impression of a stylized animal is achieved with ring-and-dots that represent the eyes. The fibulae from Gastabil and Žirk have two ring-and-dots impressed on the sides, and one on top of the animal head (Fig. 2: 1,2). By using this technique, the animal figure can be recognized both from the profile and *en face*. Their bow is also richly decorated, in a combination of incised chevrons and impressed ring-and-dots (Fig. 2: 1,3). This resembles the decoration on the fibula from Velike bukve, which has transverse incisions instead of chevrons (Fig. 2: 3). The outer side of the catch plate is usually decorated with incisions and ring-and-dots. At the head, the bow has a hemispherical knob flanked by a thin rib on each side and continues into a four-coil spring. These fibulae are cast in a single piece with the exception of the example from Gastabil of a two-part construction; its spring with the pin was inserted through the hole in the head on the bow.

These fibulae have certain formal and decorative features that clearly distinguish them from other animal fibulae of La Tène construction from Posočje. The latter come in various types,

but have not yet been typologically analysed in detail. The common formal characteristics of the animal fibulae from Posočje are a high bow and a relatively short catch plate usually decorated with impressed ring-and-dots or incisions. They were made in one or two pieces and have a four or six-coil spring.⁷ The main differences are in the shape of the animal head and in decoration. In the latter, a hemispherical knob flanked by a thin rib on each side and the combination of incisions and impressed ring-and-dots are only known on the group of fibulae under discussion even though other animal fibulae are all richly decorated. Most of these other types are decorated with incisions,⁸ the bow is either ribbed or grooved;⁹ in later examples, incisions or impressed ring-and-dots are accompanied by amber beads.¹⁰ Only rarely are there impressed ring-and-dots on the animal head, to indicate animal facial features.¹¹ Another characteristic is a globular animal head, which is more realistically rendered elsewhere, as a wild animal with clearly recognizable ears (a beast).¹² Also specific is the cross-section of the bow, which is triangular in this group and either lenticular,¹³ lozenge-shaped¹⁴ or semicircular¹⁵ in others.

Similar typological characteristics can be seen in another fibula from Posočje, found in Koritnica in the Bača Valley during the investigations at the end of the 19th century.¹⁶ The animal fibula was unearthed in Grave 15, but was later lost and only its drawing survived, made by Mahnič (Fig. 4a).¹⁷ Even though the fibula was not found complete and not all of its formal details are clear from the drawing, the shape of the animal head and the im-

⁷ Cf. Mlinar 2020, 72.

⁸ Cunja, Mlinar (eds.) 2010, cat. no. 95; Istenič 2015, Pl. 1: 6.

⁹ Guštin 1987, Fig. 5: 4; Blečić 2004, Pl. 6: 1.3.2., Fig. 13: b; Mlinar (eds.) 2020, Pl. 43: 5.

¹⁰ Guštin 1991, Pl. 6: 11; 9: 11; 13: 3; Mlinar 2020, Pl. 43: 6,7.

¹¹ See examples from Repelc in Most na Soči (Mlinar 2020, Pl. 43: 5), Ajdovski britof near Daber (Mlinar 2020, Fig. 48: b) and Grobnik (Blečić 2004, Pl. 6: 1.3.2.).

¹² Cf. Guštin 1987, Fig. 5: 4; Guštin 1991, Pl. 6: 11; 9: 11; 13: 3; 24: 7; Mlinar 2020, Pl. 43: 5,6; Cunja, Mlinar (eds.) 2010, Cat. No. 94, 95; Istenič 2015, Pl. 1: 6.

¹³ Istenič 2015, Pl. 1: 6.

¹⁴ Guštin 1991, Pl. 6: 11; 9: 11; 13: 3.

¹⁵ Mlinar 2020, Pl. 43: 5,6.

¹⁶ Machnitch 1901, 80; Kos 1973, 853.

¹⁷ I would like to thank Dragan Božič from the Institute of Archaeology ZRC SAZU for bringing to my attention this sketch.

⁴ Nanut 2018.

⁵ Freligh 1988, 12, 13; Šinkovec 2020, 82, n. 29; Mlinar 2018, 57.

⁶ Mlinar 2018, 57; id. 2020, Fig. 48c.

pressed ring-and-dots on it suffice for attributing it to the group under discussion.

The same cemetery, probably its Grave 17, held another fibula with similar characteristics (*Fig. 7: 2*).¹⁸ Even though its foot terminal is missing, the triangular-sectioned bow, the ring-and-dots and the thin ribs on the bow suggest it might be similar to the example from Grave 15.

The analysed fibulae appear to represent a uniform group of a specific form and decoration. Among the animal fibulae from Posočje, it is certainly a distinct type, known primarily in the eastern hinterland of the Sv. Lucija group (*Fig. 6*) with the fibulae from Žirk and Velike bukve representing the eastern edge of their distribution area (*Fig. 1: 9,10*).

The differences in the basic construction of the La Tène animal fibulae from Posočje could be the result of their development from different models.¹⁹ The analysed type of animal fibulae was probably made locally under the influences of the southern Alpine fibulae of Early La Tène construction with a high bow (Variant XIIIc after Adam), which are usually undecorated and found in the area between the Rivers Adige and Piave (*Fig. 5: 6*). The few known examples are cast, their form is typically local and based on La Tène models from the northern Alpine area.²⁰ The form of the examples from Posočje is based on the southern Alpine fibulae enriched with a decorative combination of incisions and ring-and-dots that transform the foot terminal into a stylised animal figure.

A local development might be corroborated by two formally similar examples. A fibula from Velike bukve most resembles the southern Alpine style, with incisions only on the catch plate (*Fig. 5: 4*). The second example, from Koritnica, possibly from Grave 31 (*Fig. 4b*),²¹ has impressed ring-and-dots on its bow and catch plate, but the globular knob at the foot terminal is undecorated. The two fibulae thus combine the adapted basic scheme with local decoration, but their animal figure is not (yet) expressed.

DATING

The discussed fibulae are either stray finds or not part of reliable grave groups, hence their dating mostly relies on the south Alpine fibulae (Variant XIIIc after Adam). In Grave 29 from Montebelluna (Posmon), they were discovered with Certosa fibulae of different types, including Variant Xn after Teržan typical of Este III-Late (Sv. Lucija IIC phase).²² An iron openwork belt clasp in the same grave confirms such dating.²³

In Slovenia, evidence for dating the analysed type only comes from Koritnica. The goods from Grave 15 are lost, we only know that the fibula was found together with an undiagnostic bronze earring.²⁴ The goods from Grave 17 are more revealing, including an iron shaft-hole axe and a spearhead (*Fig. 7*). These items are a novelty in the burial ritual of the Sv. Lucija group and mark, together with the Early La Tène fibulae, its final phase (IIC).²⁵ Even though the example from this grave (*Fig. 7: 2*) cannot be identified as one of the discussed animal fibulae with absolute certainty, the similar form and decoration indicate that the dating cannot be very different.²⁶ The hemispherical knob on the head of the bow also speaks in favour of the above-proposed dating, as it resembles the bows of Type VII Certosa fibulae, especially Variant VIId after Teržan that were worn at the end of the Early Iron Age.²⁷ The animal fibulae from Este and Oderzo also have a hemispherical knob with two thin ribs on the bow; the fibula from a grave in Oderzo was found among the late types of Certosa fibulae that date to the 4th century BC (Este III-Late).²⁸

DECORATION

The decoration typical of the analysed type of animal fibulae is impressed ring-and-dots combined with incisions with the exception of the examples from Koritnica. Such decoration is very common

¹⁸ Machnitch 1901, 80, 81; Kos 1973, 853, 854, Pl. 5: 2. There is some ambiguity as to which fibula from Koritnica belongs to Grave 17 and which one to Grave 31.

¹⁹ Cf. Guštin 1987, 49.

²⁰ Adam 1996, 115–117, Pl. 3: 96; Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, n. 8, Fig. 3: 7; Manessi, Nascimbene 2003, 254, Pl. 80: 11,14.

²¹ See *Fn. 18*.

²² Teržan 1976, 374.

²³ Adam 1996, 116–117; Manessi, Nascimbene 2003, 254.

²⁴ Mahnič 1901, 80; Kos 1973, 853.

²⁵ Teržan, Trampuž 1973, 434; Guštin 1991, 36.

²⁶ See *Fn. 18*. Regardless of which of the fibulae was originally found in Grave 17, this grave group is relevant for dating the analyzed type of animal fibulae because they share similar formal and decorative traits.

²⁷ Teržan 1976, 325, 326, Fig. 3d; Marić 2016, 112, 119.

²⁸ Gambacurta, Ruta Serafini 2014, Fig. 5, 263–265.

in the Sv. Lucija group where it appears in a variety of forms and is of importance in assessing the local production of jewellery in Sv. Lucija IIB and IIC. It would seem, however, that the earliest examples with such decoration found in the cemetery at Most na Soči were imports from the Este group, where a combination of incisions and impressed ring-and-dots occurs particularly frequently on the boat fibulae from the 7th century BC that Eles Masi attributes to the Este-Bologna workshops (*Fig. 8*).²⁹ Boat fibulae from Graves Sz 891, Sz 1007 and Sz 2089³⁰ could be seen as imports in Sv. Lucija Ic2, and certainly also a boat fibula from Grave Sz 1775 where it is an earlier element placed in the grave together with Late Hallstatt goods.³¹ A pair of hollow spiral bracelets found in Grave Sz 2054³² was probably also imported from the Venetic area. The decoration on both has close parallels in bracelets from cemeteries in Padua, Borso del Grappa and Este.³³ The long-footed bow fibula from Grave Sz 1999³⁴ that dates to Sv. Lucija IIA phase can also be seen as an import. It is decorated with transverse incisions, impressed ring-and-dots and incised reticular decoration typical of the long-footed bow fibulae from the Adige Valley.³⁵

In Sv. Lucija IIB and the following phase, there are pieces of jewellery made in the local workshops in Posočje. They are ornamented in the combination of impressed ring-and-dots with multiple parallel incisions (*Fig. 9: 1–4*) or with incised chevrons (*Fig. 9: 5–7*).

Certain types of serpentine fibulae can be attributed to local workshops. The type with a plate on the bow (Type VI after Tecco Hvala), for

example, are most numerous at Most na Soči,³⁶ ornamented with impressed ring-and-dots on the plate and transverse or longitudinal incisions on the bow.³⁷ The type with wings or plates and the bow decorated with incised chevrons and impressed ring-and-dots (*Fig. 9: 7*) is also a local product.³⁸ They are found at Most na Soči and only singly in north-eastern Italy and at Magdalenska gora in the region of Dolenjska, both probably imports from Posočje.³⁹ These are later types of serpentine fibulae, dating to Sv. Lucija IIB. Similar decoration is on Variant IIE Certosa fibulae (*Fig. 9: 6*), which can also be attributed to the Posočje workshops.⁴⁰ The decorative combination of impressions and incisions occurs on other types of Certosa fibulae developed in the Sv. Lucija group, i. e. Type VI with such decoration on the back of the foot.⁴¹ A different version, but still in the same tradition, is the decoration on Variant Ia and related Variant Ib Certosa fibulae, which are products of the Este-Sv. Lucija cultural circle; they typically bear a combination of impressed ring-and-dots on the foot and transverse incisions (or ribs) on the bow.⁴²

Multiple incised chevrons and impressed ring-and-dots also occur on a crossbow fibula from Grave M 562⁴³ from the cemetery at Most na Soči, dating to Sv. Lucija IIB, and a bracelet with snakehead terminals from Grave Sz 1565 that dates to Sv. Lucija IIC (*Fig. 9: 5*).⁴⁴ Such decoration is known on finger rings,⁴⁵ the feet of the three-knobbed fibulae of the late variants from Sv. Lucija IIB (*Fig. 9: 4*),⁴⁶ a small boat fibula with a crossbow spring (*Fig. 9: 3*)⁴⁷ and on long-footed crossbow fibulae from Sv. Lucija IIC (*Fig. 9: 2*).⁴⁸

³⁶ Tecco Hvala 2012, 241.

³⁷ Cf. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 68A: 1,2; 110F: 3; 117I: 3; 171G: 3; 213A: 1,2; 226D: 3; 254B.

³⁸ *Ib.*, Pl. 67A: 1; 221E: 3; 245B: 1; 251C: 3; Marchesetti 1885, Pl. 6: 10; Marchesetti 1893, Pl. 17: 9.

³⁹ Eles Masi 1986, Pl. 188: 2520,2525; Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 152: 17.

⁴⁰ Most examples of this type were found at Most na Soči (Teržan 1976, 322); Nascimbene 2009, 88.

⁴¹ Teržan 1976, 324, 325, 355, 356.

⁴² Teržan 1976, 319, 348.

⁴³ Marchesetti 1893, Pl. 19: 12.

⁴⁴ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 156A: 5.

⁴⁵ Božič 2011, 244.

⁴⁶ Laharnar, Mlinar 2011, 15, 16, *Fig. 5: 8: 1*.

⁴⁷ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 280: 5.

⁴⁸ Teržan, Trampuž 1973, 434, n. 68; Kos 1973, Pl. 3: 12; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 270: 38; Guštin 1991, Pl. 23: 4.

²⁹ Eles Masi 1986, 91–101; Pl. 56: 774–779A; 57: 783–789; 58: 802–808; 59; 60; 61: 825, 826; 62: 848–851; 63: 853,854,866; 64: 875,877,879.

³⁰ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 90E: 1; 103A: 3; 211A: 4.

³¹ *Ib.*, Pl. 169A: 14. Similar decoration can be found e.g. on a boat fibula from Este (Eles Masi 1986, Pl. 62: 848,849).

³² Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, t. 207: 15, 16. This type of bracelets (III.1 B after Nascimbene) is characteristic of the area between the Rivers Piave and Soča towards the end of the 7th and during the 6th century BC (Nascimbene 2009, 215, 216, *Fig. 70*).

³³ Chieco Bianchi 1976, Pl. 63: 7,8; Ruta Serafini 1997, *Fig. 5: 10,11*; Capuis, Chieco Bianchi 2006, Pl. 53: 16,17; Gambacurta 2005, *Fig. 7: 7*.

³⁴ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 200E: 2.

³⁵ Eles Masi 1986, 198, 199, Pl. 152: 1988–1994; 153; Nascimbene 2009, 110, 111, *Fig. 24*.

In the Late Hallstatt period, the decoration of incisions and impressed ring-and-dots is used in a number of local versions across the southern Alpine area and further north in Kärnten,⁴⁹ with Posočje as the easternmost area. In the phases I Ib and I Ic the Sv. Lucija group developed a very diverse range of jewellery decorated in such tradition. Albeit in a slightly different form, the decoration typical of Sv. Lucija I Ib and I Ic survives into the Late La Tène period.⁵⁰

The bow of the animal fibulae from Koritnica is only decorated with ring-and-dots. This motif also has a long tradition, traceable into Sv. Lucija Ic2. It frequently adorns only parts of jewellery, especially fibulae. Impressed ring-and-dots, in rare cases also transverse incisions, decorate the foot of later versions of two-looped knobbed fibulae, which the Sv. Lucija group produced in many local versions during Ic2 and the early part of I Ia phase,⁵¹ when the same decoration also adorns the foot of the Sv. Lucija fibulae, bearing ring-and-dots or incisions, whereas their combined

occurrence is typical of later examples from I Ib.⁵² During the Late Hallstatt period, ring-and-dots are frequently found on tweezers,⁵³ band earrings⁵⁴ and different kinds of pendants that include hollow spherical pendants of the Posočje type.⁵⁵ Also identified as products of the Sv. Lucija workshops are the anthropo-orbitomorph pendants, which have a wide distribution area, but only those from Posočje bear decoration.⁵⁶

CONCLUSION

The discussed type of animal fibulae from the final phase of the Sv. Lucija group is one of the earliest La Tène animal fibulae in Posočje. In them, the craftsmen combined the local Hallstatt decorative tradition with the elements of the La Tène style visible in the basic construction and the stylisation of the animal motifs.

Cultural contacts with the Venetic area, especially the southern Alpine valleys between the Adige and Piave, played a vital role in introducing Early La Tène art. The fibulae with a high bow and Early La Tène construction (Variant XIIIc after Adam) (*Fig. 6*), that were most commonly worn in those valleys, served as the model for the basic construction of the analysed animal fibulae. The latter have a particularly close parallel in two examples from Montebelluna (*Fig. 5: 1,2*), while the reverted animal heads with ring-and-dots for eyes are similar to the animal figures on an openwork belt clasp from Montebello Vicentino, dating to the second half of the 5th century BC, with an iconography typical of the Ticino area (*Fig. 10: 2,3*).⁵⁷ In addition to the western Hallstatt fibula types of Early La Tène construction, these openwork belt clasps are one of the earliest elements of the Hallstatt period in the Venetic area that indicate

⁴⁹ Bondini 2003a, 40, 41. In the Alpine area, the decoration with incisions and impressed ring-and-dots is very frequent between the Rivers Adige and Piave, which is also the origin of Type Castellin di Fisterre fibulae decorated in the same tradition (Eles Masi 1986, 198–199; Nascimbene 2009, 110–115, *Fig. 24*), as well as at the Montebello Vicentino (Bondini 2003a), Caverzano di Belluno (Nascimbene 1999, *Fig. 9: 74–75; 19: 191; 20: 203–205; 23: 252*) and Paularo sites (Vitri 2001, *Fig. 7: Graves 77, 2; 8: 4; 9: 1,2; 10: 12*). Spiral bracelets (cf. Pettarin 2006, *Pl. 21: 321,322; 23: 376; 24: 377,381,384,386,388,389*; Lunz, Marzatico 1997, *Fig. 19, Cat. No. 669; Fig. 78, Cat. No. 678*) and finger rings (cf. Steiner 2002a, *Pl. 24: 6; 25: 8; id. 2002B, Fig. 1: 1,4,7; 2: 1–3*) are also frequently decorated in such tradition. It is found on bracelets with snakehead terminals made in many local versions (cf. Teržan 1976, n. 119; Gleirscher 2002, 70–71, *Pl. 39: 12–17; 40: 1–7; 41: 1,4*; Poggiani Keller et al. 1997, *Fig. 2, 387, Cat. No. 68; De Marinis 1989, Fig. 122: 1*) and on the bow fibulae with a crossbow spring (cf. Gleirscher 1996, 260, *Pl. 1: 1; Vitri 1997, Fig. 13: 2*).

⁵⁰ E.g. on Late La Tène animal fibulae, where incisions (Guštin 1991, *Pl. 6: 11; 9: 11; 13: 3*) or ring-and-dots (Mlinar 2020, *Pl. 43: 7*) occur in combination with amber beads, and on Late La Tène fibulae with three knobs on the bow, where the catch plate bears zigzag incisions (Guštin 1991, *Pl. 13: 14; 28: 4; 35: 2,3*) and is combined with ring-and-dots on the foot terminal (*ib.*, *Pl. 3: 15*).

⁵¹ Gabrovec 1970, 28, 25; Teržan, Trampuž 1973, 424–425, *Fig. 3*. Cf. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, *Pl. 60A: 2; 83B: 1; 138B: 1; 157A: 5; 165A: 1; 182A: 1; 183D: 1; 184A: 1; 200C: 1; 202A: 1; 207A: 1; 208B: 1; 212B: 1; 221A: 1; 246A: 2; 259F: 1; Pettarin 2006, Pl. 5: 73; Marchesetti 1893, Pl. 10: 5.*

⁵² Cf. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, *Pl. 26E: 1; 66A: 1; 116E: 2; 137A: 1; 142F: 3; 145B: 1; 147D: 1; 189B: 1; 231F: 1; 242D: 1* (incisions on the foot); *55C: 1; 85G: 1; 86A: 1; 181C: 1; 209A: 1; 236D: 2* (ring-and-dots on the foot); *44G: 1; 54E: 1; 57A: 1; 68C: 2; 72A: 1; 194E: 1; 227A: 3* (combined ring-and-dots and incisions).

⁵³ *ib.*, *Pl. 134G: 2; 137A: 1.*

⁵⁴ *ib.*, *Pl. 156A: 4.*

⁵⁵ Božič 2011, 242.

⁵⁶ Blečić Kavur 2017, 131–132, *Fig. 3; Laharnar 2018, 238, Fig. 13.*

⁵⁷ Ruta Serafini, Serafini 1994, 160; Bondini 2003b, 88, *Pl. 9; Bondini 2005, 305–306, Fig. 40; Mangani, Minarini 2001, 350.*

contacts with the La Tène culture north of the Alps. Their distribution suggests these contacts ran along the valleys of the Adige and Piave,⁵⁸ as the Early La Tène elements are especially numerous at Montebelluna and Montebello Vicentino, both important centres of Latenisation of the local Venetic culture.⁵⁹

A range of jewellery items from Sv. Lucija IIa and IIb, especially fibulae, different types of bracelets and rings,⁶⁰ as well as the decorative style of incisions and impressed ring-and-dots,⁶¹ reveal that the Early La Tène influences spread to Posočje along the usual routes of cultural exchange with the southern Alpine areas. The western Hallstatt types of fibulae, such as kettledrum fibulae, fibulae with transverse grooves on the bow and a duck-shaped foot terminal, arrived to Posočje during Sv. Lucija IIb, where they were reinterpreted to suit the local tastes.⁶² These products also brought with them a new form of otherwise typical local products, observable in the rare examples of Sv.

Lucija fibulae with a reverted stylised animal head on the foot.⁶³ La Tène formal expression mirrored in the analysed animal fibulae is the result of the same cultural contacts at the end of the Hallstatt period. The analysed type of animal fibulae represents one of the earliest and rare examples of the Early La Tène figural art in Posočje, adapted to the local, Hallstatt tradition.

Translation: Nina Nanut, Andreja Maver

⁶³ Marchesetti 1893, Pl. 20: 6; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž Orel 1984, Pl. 141E: 7; 277: 2.

⁵⁸ Calzavara Capuis, Ruta Serafini 1987, 282, Fig. 2.

⁵⁹ Cf. Gambacurta 2013, 33–35; Gambacurta, Ruta Serafini 2014, 262–263.

⁶⁰ Cf. Vitri 2001, 31–32; Nascimbene 2009, 45–60, 261–264, Fig. 24, 26, 28, 30, 35, 39, 48, 50, 56, 62, 70, 72, 76, 78, 80; Adam 1996, Fig. 2, 4, 9, 10.

⁶¹ See *Fn.* 50.

⁶² Frey 1971, 363–364; Teržan, Trampuž 1973, 432.

Tina Nanut
Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Center za preventivno arheologijo
SI-1000 Ljubljana
tina.nanut@gmail.com

Slikovno gradivo: Sl. 2 (risba: Teja Gerbec, Goriški muzej, Nova Gorica [1, 2]); Petra Jendrašić [3]). – Sl. 3 (foto: Marko Grego, Tolminski muzej, Tolmin). – Sl. 5 (risba: Petra Jendrašić [4]).

Illustrations: Fig. 2 (drawing: Teja Gerbec, Goriški muzej, Nova Gorica [1, 2]); Petra Jendrašić [3]). – Fig. 3 (photo: Marko Grego, Tolminski muzej, Tolmin). – Fig. 5 (drawing: Petra Jendrašić [4]).